

CTIBOROVA HORA

chorvátska rozprávka

1

Zašiel raz jeden mládenec do Ctiborovej hory a nevedel, že je zakliata a že sa v nej všelijaké čary dejú. Boli to čary dobré i zlé – každému podľa zásluhy.

Tá hora mala byť zakliata dovtedy, kým do nej nevstročí niekto, komu je nadovšetko milšia bieda.

Narúbal mládenec dreva a sadol si na peň odpočinúť, pretože bol pekný zimný deň. Tu spod pňa vyliezla zmija a začala sa okolo mládencu krútiť a líškať sa mu. Nebola to naozajstná zmija, ale ľudská duša zakliata pre spáchaný hriech, a len ten ju mohol vyslobodiť, kto by sa s ňou oženil. Leskla sa zmija na slnku ako striebro a dávala sa mládencovi do očí.

– Aký pekný hadík, božemôj! Vari si ho aj domov vezmem, – vraví mládenec žartom.

Hľa, pochábeľ, ktorý ma na svoje nešťastie vyslobodí! pomyslela si hriešna duša v zmiji, a vtom sa had premenil na krásnu dievčinu a zastane si pred mládencu. Rukávy mala biele, vyšívané ako motýlie krídla, a nôžky drobné ako víla. Lenže na zlo myslela, nuž v ústach jej zostal zmijí jazyk.

– Tu som! Zaveď ma domov a ožeň sa so mnou! vraví zmija-dievčina mládencovi.

Keby teraz pred ňou smelý a bystrý mládenec zamával sekerou a skríkol: Nebudem sa ženiť s lesnou obludou!, dievčina by sa zase bola premenila na zmiju a skryla v pni.

Bol to však dobráčisko, mládenec plachý a hanblivý. Mrzelo ho nevyplniť jej žiadosť, keď sa tak kvôli nemu premenila. Bola pekná, páčila sa mu a on zase nevedomý, nemohol ani tušiť, čo jej v ústach zostalo.

Pojal dievčinu za ruku a zaviedol ju domov. Mládenec žil so starou matkou a opatroval ju ani v páperí.

Keď vkročili do domu, mládenec vraví: – Tu máš, mamička moja, nevestu!

– Chvalabohu, synček, – odvetí matka a prizrie sa peknej dievčine. Matka bola stará a múdra, a tak hneď vedela, čo má nevesta v ústach. Nevesta sa šla prezliecť a matka vraví synovi:

– Peknú dievčinu si si našiel, len pozor, syn môj, či to nie je zmija!

Syn skoro skamenel od údivu: odkiaľ jeho matka vie, že to bola zmija? Srdce sa mu vzbúrilo, pomyslel si: Moja mať je striga! a zanevrel na ňu.

Začali tí traja spolu nažívať, lenže zle-nedobre. Nevesta bola priečna, zlostná, maškrtná a panovačná.

Obďaleč stálo vysoké bralo, vypínajúce sa až pod oblaky, a tu jedného dňa rozkáže nevesta starenke, aby jej odtiaľ priniesla snehu na umytie.

– K tomu bralu niet ani cesty ani chodníčka, vraví starenka.

– Pojmi so sebou kozu, tá ťa povedie. Kam ona hore, tam ty strmhlav dolu, – nevesta na to.

Syn sa na tie reči zasmial, len aby bolo žene po vôli.

Matku to zarmútilo. Pobrala sa na bralo po sneh, lebo už nedbala o svoj život. Cestou sa chcela pomodliť a požiadať boha o pomoc, ale si to rozmyslela: Zbadal by, že mám planého syna.

No predsa sa jej dostalo pomoci, a starenka šťastlivo priniesla neveste snehu z brala.

Na druhé ráno káže nevesta starenke:

– Choď k zamrznutému jazeru. Uprostred jazera je prieruba. Chyť mi kapra na obed.

– Ľad sa podo mnou preborí a ja sa prepadnem do vody, – odvetí starenka.

– Kapor sa poteší, keď sa s ním prepadneš, – povie nevesta.

Syn sa zasmial a starenke prišlo tak ľúto, že sa hneď vybrala k jazeru. Pod starenkou ľad puká, a ona plače, až jej slzy mrznú na tvári.

No nechce sa bohu prosiť, tají pred ním, že má planého syna.

Radšej nech zhyniem, myslí si starenka a stúpa po ľade.

Hodina starenkinej smrti však ešte neodbila. Práve nad ňou letela čajka s rybou v zobáku. Ryba sa čajke vyšmykla a spadla rovno pred starenku. Starenka vzala rybu a šťastlivo ju zanesla neveste.

Na tretie ráno si starenka sadla k ohnisku, že zapláta synovu roztrhanú košeľu. Nevesta to zbadala, rozbehla sa k nej, vytrhla jej košeľu z rúk a skríkla:

– Nechaj to, slepaňa stará, nie je to robota pre teba!

A nedovolila matke zaplátať synovu košeľu. Starenke sa srdce zovrelo od žiaľu, vyšla na priedomie, sadla si v tom tuhom mraze na lavicu a prosí boha o pomoc.

Vtom zbadala, že sa k nej blíži akési dievčatko-úbožiatko. Na sebe má iba roztrhanú halienku a plecica belasé od zimy, lebo sa mu rukáv natrhol. No aj tak sa dievča usmievalo a z očí mu žiarila láskavosť. Pod pazuchou držalo priehrštie triesok.

– Nechcete si, stará mať, kúpiť triesky? – vraví dievča.

– Nemám peniaze, dcérka, no ak chceš, zaplátam ti ten rukávček, – povie starenka smutne, lebo ešte stále držala v ruke ihlu a niť.

Starenka zapláta rukávček a dievčina jej dala za náruč triesok, pekne sa jej poďakovala a šla svojou cestou natešená, že ju viac plece neoziaba.

2

Ubehol deň a večer vraví nevesta starenke:

– Zájdem s mužom ku kmotre na návštevu, a ty prihrej vodu, kým sa vrátíme!

Nevesta bola maškrtná a bola rada, ak ju niekto pohostil. Starenka osamela, vzala triesky, ktoré jej dala dievčina, nakládla oheň v ohnisku a šla do kôlne po drevo. Ako sa tak v kôlne prehrabáva v dreve, počuje, že čosi v kuchyni puká, praská a šuchoce: šuch! šuch!

– Kto je to? ozvala sa starenka z kôlne.

– Napiad' chlapi! odpovedali jej z kuchyne akési tenušské hlásky, akoby vrabce na streche čvirikali.

Starenke sa to zdalo čudné, čo sa deje v noci, a vrátila sa do kuchyne. Otvorila dvere, na ohnisku zbadala rozpálené polená a okolo ohňa tancovali piadimužíci, ľudkovia ani lakeť veľkí. Na sebe mali kožúšky, čiapočky a krpce červené ako oheň, vlasy a bradu sivé ako popol a oči žiarivé ako rozpálené uhličky.

Vyskakujú z plameňa, z každého polena po jednom. Ako vyskakujú, smejú sa, pištia, kotrmelce metajú, výskajú od radosti a chytajú sa do tanca. Roztancujú sa po ohnisku, po pahrebe, pod poličkou, na stoličke, na krčahu, na lavičke. Tancujú, tancujú. Rýchlo, ešte rýchlejšie! Pištia, výskajú, strkajú sa, vyškierajú. Soľ rozsypali, kvas rozliali, múku povláčili – všetko od veľkej radosti. Oheň na ohnisku šľahá a blčí, praská a teplo z neho sála. A starenka len pozerá a pozerá. Neľutuje ani soli, ani kvasu, takú radosť má z veselice, čo jej zoslal osud na útechu.

Starenka akoby omladia – zasmiala sa ako hrdlička, vyskočila ako dievčatko a vychytila sa s piadimužíkmi tancovať. Lenže v srdci jej ešte zostal žiaľ, a ten bol taký ťažký, že sa tanec hneď zastavil.

– Ľudkovia, – vraví starenka piadimužíkom, – či by ste mi vedeli pomôcť prizrieť sa na jazyk mojej neveste? Až poviem môjmu synovi, čo som videla, potom sa hádam spamätá.

Starenka vyrozprávala piadimužíkom všetko tak, ako bolo. Napiad' ľudkovia si posadali okolo ohniska, nôžky zvesili, pritisli sa jeden k druhému, počúvajú starenku a od údivu kyvkajú hlávkami. Ako tak hlávkami kyvkajú, červené čiapočky im žiaria, akoby to sám oheň na ohnisku svetielkoval.

Keď starenka príbeh dokončila, jeden z piadimužíkov, volali ho Malíček Tintilček, zvolal:

– Ja ti pomôžem! Pôjdem do slnečnej krajiny a prinesiem ti stračie vajíčka. Podložíme ich pod sliepočku, a keď sa vyľahnu stračiatka, nevesta sa oklame: ako každá lesná zmija, ulakomí sa na stračiatka a vyplazí jazyk.

Všetci piadimužáci zväyskli od radosti, že to Malíček Tintilíček tak šikovne vymyslel. Práve sa najväčší rozvrieskali, keď vtom sa vracia nevesta z hostiny a nesie si koláč.

Nevesta vbehne nahnevane do dverí pozrieť, kto to v kuchyni piští a vrieska. Otvorila dvere a tam: zapukoce oheň, skočia piadimužáci rovnými nôžkami do ohniska, vynesú sa nad plameň, vzlietnu pod krov, šibnú po šindľoch na strechu, a už ich niet.

Len Malíček Tintilíček neušiel, skryl sa do pahreby.

Keď plameň tak znevrady dovysoka vzbĺkol a dvere buchli o veraje, nevesta sa naľakala a od strachu sa zvalila na zem ako vrece. Rozmrvil sa jej koláč v rukách, rozplietli sa jej vlasy a hrebene vypadli, vyvaluje oči a kričí ani pomätená:

– Čo to bolo, nešťastnica stará?

– Vietor rozdúchal oheň, keď si dvere otvorila, – vraví starenka a tvári sa akoby nič.

– A čo je to v pahrebe? – opäť sa pýta nevesta, lebo z pahreby trčí červený opätok krpčeka Malíčka Tintilíčka.

– To je žeravý uhlík, – odvetí starenka.

Nevesta však neverí, vstane a s takými rozstrapatenými vlasmi sa ide presvedčiť, čo je v pahrebe. Naklonila sa nad pahrebu, keď tu Malíček Tintilíček nôžkou švihol a päťou tresk! nevestu rovno do nosa. Kričí nevesta, akoby ju z kože drali, tvár má celú od sadze a popol sa jej sype po rozstrapatených vlasoch.

– A to je už čo, stará bosorka? piští nevesta.

– To gaštan vystrelil z pahreby, – odpovedá starenka a Malíček Tintilíček div že v tej pahrebe od smiechu nepukne.

Nevesta sa šla poumývať a starenka ukázala Malíčkovu Tintilíčkovu, kde nevesta nasadila v kôlni kvočku, aby sa na Vianoce vyľahli kuriatka. Ešte tej noci priniesol Malíček Tintilíček stračie vajíčka a podstrčil ich sliepke namiesto slepačích.

3

Zapovedala nevesta starenku, nech dáva veľký pozor na sliepku, a keď sa kurčiatka vyľahnu, nech jej to hneď ohlási. Nevesta chcela zvolať celú dedinu na diváky, nech vidia, že ona má kurčiatka na Vianoce, keď ich nikto nemá.

Prišiel čas a stračiatka sa vyľahli. Starenka ohlásila neveste, že kurčiatka sa už vykľuli, a nevesta pozvala celú dedinu. Prišli kmotry i susedky, malé i veľké, aj starenkin syn tam bol. Nevesta rozkázala starenke, aby vyniesla kôš do pitvora.

Priniesla starenka kôš, nadvihla kvočku, v hniezde čosi zapišťalo a holé stračiatka sa rozprchli po pitvore.

Keď nevesta-zmija tak znevrady zočila stračiatka, oklamala sa, ozvali sa v nej hadie chútky – rozbehla sa po pitvore za stračiatkami a vyplazila za nimi tenký, končistý jazyk, tak ako v lese.

Zvrieskli, prekrižovali sa kmotry i susedky a zutekali hneď aj s deťmi domov, lebo spoznali, že je to naozajstná lesná zmija.

Natešená matka pristúpi k synovi a vraví mu:

– Pošli ju, syn môj, odkiaľ si ju dovedol, na vlastné oči si sa presvedčil, koho doma chováš. – A chcela si syna objať.

Ale syn bol celkom spochabený, ešte väčšmi sa zaťal proti dedine, proti materi a nechcel uveriť vlastným očiam, nechcel potrestať ženu-zmiju, ešte sa na mater osopil:

– Odkiaľ máš stračiatka o tomto čase, stariga? Strať sa mi z domu!

Ej, teraz už mať videla, že nemá pomoci. Zaplakala neborká a len prosila syna, aby ju nevyháňal z domu za bieleho dňa, nech dedina nevidí, akého syna vychovala.

Syn privolil a matka zostala ešte do večera doma. Keď sadol večer, starenka si vložila do kapsy kúsok chleba a čosi z tých triesok, čo jej dalo chudobné dievčatko. S nárekom odišla zo synovho domu.

Sotva mať prekročila prah, oheň na ohnisku vyhasol a zo steny spadol kríž. Syn s nevestou zostali potme – až teraz syn pochopil, aký veľký hriech spáchal na matke, i oľutoval to. Žene sa však o tom nezmienil, lebo bol bojzlivý, nuž vraví:

– Poďme za materou pozrieť, ako zahynie od zimy.

Zlá nevesta-zmija veselo vyskočí, obaja si navlečú teplé kožuchy, obujú sa a obďaleč kráčajú za starenkou.

Užialená starká sa brodí nocou snehom cez polia. Prišla na veľké strnisko, a tam ju zima začala drviť tak, že sa nemohla ani hnúť. Vyberie teda z kapsy triesočky, rozhrnie sneh a rozloží ohník, že sa trošku zohreje.

Sotva sa triesky rozblčali, tu div divúci! Vyskakujú z nich piadimužíci ako predtým doma na ohnisku. Preskakujú z ohňa do snehu navôkol a za nimi iskry frkajú na všetky strany do tmavej noci.

Potešila sa starenka, div sa nerozplakala od dojatia, že ju nenechali samu na púti. A oni sa vôkol nej zbehli, smejú sa a vyhvizdujú.

– Ľudkovia moji, – vraví im starenka, – nie je mi do smiechu, radšej mi pomôžte v núdzi.

Vyroprávala starká piadimužíkom, ako sa spochabený syn na ňu ešte väčšmi rozhneval, keď sa on i celá dedina presvedčili, že nevesta má naozaj hadí jazyk.

– Vyhnať ma, a vy mi pomôžte, ak viete.

Piadimužíci zmĺkli, podchvíľou si striasajú sneh z krpcov, poradiť starenke nevedia. Tu však Malíček Tintilíček prehovorí:

– Poďme k Ctiborovi, nášmu staršínovi. On si vie so všetkým poradiť.

Malíček sa vyškriabal na hlohový krík, zapískal na prstoch, a tu k nim z tej tmy a tíšiny pribehol jeleň a dvanásť veveričiek.

Starenku vysadili na jeleňa, piadimužíci vyskočili na veveričky a rozbehli sa k Ctiborovej hore.

Cválajú nocou – jeleň má na každom paroží i rohu hviezdičku. Svieta jeleň na cestu a za ním dvanásť veveričiek, a každá má oči ako drahokamy. Uháňajú, ponáhľajú sa a nevesta so starenkiným synom za nimi ledva dych lapajú.

Tak dorazili k Ctiborovej hore a jeleň nesie starkú do lesa. Nevesta i v tej tme spoznala, že je to Ctiborova hora, kde už raz pre zlý skutok bola zakliata, ale od veľkej zlosti si ani nespomenula na všetko zlé, čo znova popáchala, ba zaradovala sa a povedala:

– Zahynie nevedomá baba v tej hore uprostred toľkých čarov!

A ešte rýchlejšie sa pustila za jeleňom.

Priniesol jeleň starenku pred Ctibora. Ctibor bol vládca hory. Sídlil uprostred lesa v takom obrovskom dubisku, že sa doň popratalo sedem zlatých zámkov i ôsma dedina, strieborným plotom oplotená. Pred najkrajším zámkom sedí na stoličke Ctibor v červenom plášti.

– Pomôž starenke, ublížila jej zmija-nevesta! – povedali piadimužíci Ctiborovi, keď sa mu oni i starenka poklonili. Porozprávali piadimužíci Ctiborovi všetko tak, ako bolo. A syn i nevesta sa prikradli k dubisku a cez črvotočie dierky pozerajú, počúvajú, čo sa stane.

Keď piadimužiči všetko vyrozprávali, povie Ctibor stareнке:

– Neboj sa, starká! Nechaj nevestu, nech si žije v hneve a zlobe, to ju zase privedie ta, odkiaľ sa predčasne vyslobodila. Tebe ja ľahko pomôžem. Vidíš tamtú dedinu striebrom oplotenú?

Pozrie stareнка a zbadá svoju rodnú dedinu a tam sviatok a veselica. Zvony vyzvávajú, husle vyhrávajú, zástavy vejú a piesne sa ozývajú.

– Prejdi bránou, zatlieskaj a hneď omladneš. Zostaneš vo svojej rodnej dedine, budeš opäť mladá a veselá ako pred mnohými rokmi! – vraví Ctibor.

Potešila sa starká ako nikdy, rozbehla sa k plotu, už-už kladie ruku na striebornú bránu, keď tu si na čosi spomenula a opýtala sa Ctibora:

– A čo bude s mojím synom?

– Nevyhutuj, starká! – odvetí Ctibor. – Netráp sa pre syna. Nech len zostane, kde je, a ty sa vrátiš do svojej mladosti. Nebudeš viac vedieť o nijakom synovi.

Keď to stareнка začula, zamyslela sa. Potom odstúpila od striebornej bránky, vrátila sa k Ctiborovi, hlboko sa poklonila a povedala:

– Ďakujem ti, šľachetný vládca, za všetko dobro, čo mi ponúkaš. Ale radšej zostanem vo svojom trápení a budem vedieť, že mám syna, čo mi je nad všetky poklady a dobro tohto sveta. Ako by som mohla na svojho syna zabudnúť?

Sotva to stareнка vyriekla, dúbrava zastonala a čary v hore Ctiborovej zmizli, lebo stareнке bolo milšie trápenie ako všetko šťastie tohto sveta.

Pohla sa celá hora, prevalila sa zem, prepadol sa do nej aj obrovský dub so zámkami a dedinou, striebrom oplatenou, zmizol aj Ctibor s piadimužičmi, zjojkla nevesta za dubom, obrátila sa na zmiyu a ušla do diery. Matka so synom sa ocitli sami uprostred lesa, jeden vedľa druhého.

Syn padol pred matkou na kolená, bozkával jej ruky i podolok sukne, potom ju vzal do náručia a šťastlivo zaniesol domov.

Prosil syn boha i matku, aby mu odpustila. Neskôr sa mládenec oženil s chudobnou, láskavou dievčinou, čo kedysi priviedla piadimužičkov do domu. Ešte i teraz žijú všetci spolu šťastne a Malíčiek Tintilíček za zimných večerov rád prichádza na posiedku k ich ohnisku.

z knihy:

Ctiborova hora a iné rozprávky

Napísala Ivana Brlicová-Mažuraničová, preložil Zlatko Klátik, ilustrovala Cvijeta Job.

Bratislava: Mladé letá 1991, s. 3 – 18.